
Om Kritikerne: Svar til Lektor Gundel

Et stykke journalistik af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Om Kritikerne: Svar til Lektor Gundel

4

Om Kritikerne: Svar til Lektor Gundel

Om Kritikerne: Svar til Lektor Gundel

Om Kritikerne.

Svar til Lektor Gundel.

Jyllandsposten d.14.11.1937

Kære Hr. Sven Gundel!

Det kommer der af ikke at læse Anmeldelser af sine Stykker! Hvor kunde jeg ane, De havde brugt Ordet stillestaaende, der - Sandheden i Ære - jo ikke ligefrem er opfundet af Dem? Min Overraskelse over Deres Kronik her i Bladet var uhyre. Hvor kan De tro, jeg vil kalde *Dem* for en Charlatankritiker? Hvor i Alverden kan De tro det? Naar man slaar blandt en Flok Hunde, hylér de, der rammes, siger det gamle Ord; men det kan altsaa ogsaa ske, at en pæn og artig Hund, der staar ved Siden af og slet ikke har noget med de slemme at gøre - at der gaar Panik i den og den giver sig til at hyle med, skønt den aldeles ikke er truet.

De formoder, at jeg inddeler Kritikerne i to Grupper: de, der roser Kaj Munk, og de, der ikke gør det. Jeg indrømmer Dem, at en saadan Katalogisering ikke vilde komme til at indeholde store Misvisninger. Men den har aldrig været min. Naar De minder om, at jeg i sin Tid – og husk, hvor længe det er siden! Der kan jo være kommet et Styrt af fortræffelige Anmeldere til i det forløbne Tiaar! – undtog Sven Lange og en 5 Stykker til fra den almindelige Fordærvelse, maa jeg gøre Dem opmærksom paa, at Sven Lange aldrig har skrevet en anerkendende Linie om mig, saa vidt jeg ved; og at der paa det Tidspunkt skulde have været 5 andre, der havde gjort det, anser jeg for ganske utænkeligt.

Nej, jeg inddeler Kritikerne i tre Grupper: de, der skriver for Kunstens Skyld, og de, der skriver for deres egen Skyld, og de, der skriver udelukkende for deres egen Skyld.

De første er redelige Mennesker, anden Gruppe tror, at de er det, og tredie Gruppe kan virkelig ogsaa med Selvopholdelsesdriftens Styrke, som gamle Kroman sagde, faa bildt sig selv ind at være det.

I. Gruppe, de, der skriver for Kunstens Skyld, er som Regel de ubetydeligste, II. Gruppe er gerne i Udvikling hen mod III. Gruppe, og i III. Gruppe har vi de ”allerhelvedes Ka’le”.

Naar jeg vælger Ordet ”de ubetydeligste”, lægger jeg intet nedsættende i det. Tværtimod. Der er visse Folk, det klæder at være ubetydelige, ja, som man kan kalde for pligtige til at være det. Det ligger nær at bruge Sammenligninger som Tjeneren i Templet eller Dommeren paa sit høje Sæde. Der er Anmeldere, der beflitter sig paa at skrive saadan, at man ikke ved, hvem der fører Ordet. De visker sig selv ud til Ære for den Idé, de tjener. De bruger ikke Lyn til at luge med og Odinstaarne til Støtter for de unge Træer, de opdager. De farer med Tysthed. De ved, hvor grumme vanskelig den Profession er, de har givet sig til. Maal og Vægt gælder ikke. Der er ikke 20 Alen Kunst og 35 Alen Affald i Ejvind Slynghroses sidste Roman. Netop derfor, fordi det er dette usigelige, uvejelige, umaalelige, som hedder Aand, vi har med at gøre, maa vi gaa til Værks med yderste Varsomhed, tæn-

ker de. Og dog er de ubestikkeligt faste over for det uægte, de er strenge, men ikke den flotte Strenghed, snarere den bedrøvede. Overfor det nye er de meget opladte og finder sig i megen Taage, blot de skimter Lys. De hviler aldrig i sig selv; Vi-alene-vide-Dogmatikken lægger de deres Veje langt udenom. Deres Haandtryk er af en Renhed, som kvæger en ung Digter mangfoldigere end det vildeste Reklamebrøl i den mest lurmærkede Messingtrompet. Og deres Haardhed kan han taale, fordi han ved, at den dog bunder i Kærlighed. Og Publikum har en instinktiv Fornemmelse af, at her er Folk, der vil baade os og Kunsten vel - Folk, der vil give besindig Vejledning og ikke højrøstet Diktat.

Ganske anderledes, naar man kommer til Storsirerne i III. Gruppe. Paa deres Dør staar to Forbogstaver, det er nok, hele Landet ved, hvad de to Bogstaver betyder. Her bor den Ufejlbare, der kun taler ex cathedra. Ve den Digter, der ikke yder Eminencen sin Opvartning, ve den Publikummer, der vover at kny. Just fordi det er Aand, dette ukontrollable, der er vort Stof, kan vi hæmningsløst boltre os efter Forgødtbefindende, skumrer de for sig selv; (Tænk, skrev Harald Tandrup engang, om Plum havde valgt at svindle med Aand i Stedet for med Penge!) og naar vi med vor Naades Ros og vort Vids Ætsen har opløftet vore Yndlinge og udslettet vore Mishagere, sætter vi os til Rette i Chefstillingen - thi vor er Magten og Æren og Riget. Karrikatur! Saadanne Folk eksisterer ikke, vel? Læs Dr. Schybergs Værk om Teaterkritikken. Den unge Edvard Brandes er et Skoleeksempel paa Jeg-Kritikeren.

Hvad den midterste Gruppe angaar - naa ja, Tryksværtens sortladne Hav er jo nu engang Danskens Vej til Ras og Magt. Lidt Interesse for Kunst kan ens Hjerter vel altid præstere, nok til at man kan hitte paa nogen Meninger om det, man hører og ser. Hvilke Meninger saa udnævnes til at være de rigtige. Ogsaa har man jo de lysende Forbilleder fra Gruppe III, disse Sprogets tyranniske Beherskere som altid til Raadighed har Gloser, der efter Ønske kan dreje Udtrykket for Sandheden over Løgnens Gevind. Er f. Eks. et Stykke gennemløbet af Lidenskab, kan man jo kalde det eksalteret; er det digtet med Beherskelse af den dramatiske Teknik, er det "ganske drevent gjort". Lad de store Taskenspillere fortjene deres Professortitel eller Chefsnavn ved sligt Mesterskab i Akrobatikken. Lad det være deres Tur til at føre Ordet! Oehlenschläger er ikke længere anbragt i Æstetikens høje Stol. Der breder nu Kritikeren sig; om hans Navn staar Glansen, om ham skrives nu Værkerne, alt imens naturligtvis Kunsten dør. Og Kunstneren dør - ingen Dramatiker i Danmark tjener i Penge, hvad de højest betalte af hans Kritikerer skovler ind. Og dog finder mig sig bedre i Krads af en Falkeklo end Bid af en Rotte. Digteren har ingen mere irriterende Fjende end Middelmaadigheden, som misbruger sin Smule Følelse for Kunsten til at hævne sig paa Kunstneren for egen Impotens - kæfter op og staar bredbenet, hvor den burde tie og knæle, lige forvorpen, enten den spytter i Frækhed eller savler med gode Raad. Hvad har ikke et Geni som H. C. Andersen døjet af det Smaakrav, der gjorde sig til Fuglekonger ved at klistre sig paa Ørnens Ryg. Man fremfører til Undskyldning, at Andersen aldrig var pacet frem til at blive den, han blev, uden Ondskabens og Dumhedens Bil i Haserne. Og et gammelt Træ hos Jeppe Aakjær trøster sig med, at

*Hundebesudling og Kattekrads
er Ingredienser, hvorved vi gror.*

Ja, mange Tak. Er det nu saa sikkert? Hellere vil jeg sige, at vel kan enhver Køter lette sit Ben op ad Lygtepælen, men slukke dens Lys kan den dog ikke.

Er Digteren da en Drivhusplante, som ingen Vinde maa blæse paa? Lad der blæse, hvad Vind der vil. Men overfor de selvglade, tørkende Søndenvinde og de isnende Vinde fra Nord, der bare blæser for at høre sig selv tude, skal det min Sandten en Gang imellem urgeres, at de skal ikke puste sig op og læspe og hvine op om, at de har højere Formal for deres Færd.

”Lille ømfindtlige Digtermand!” skadefroer de strenge Kritikere, der aldrig selv præsterer noget, som udsætter dem for Offentlighedens Blæsevej, men sidder hyllet i Centralvarmeredaktionslokaler, skjult bag deres ”Avisarbejde”. Og kommer de endelig selv ud for Kritik, er deres Hvashed mod andre ligefrem proportional med deres Ømskindethed over sig selv.

Hvad Eksistensberettigelse har det egentlig, dette Kritikerlaug? Lad den Kunst, der duer, kæmpe sig frem paa egne Vinger, lad Stilhed raade om den anden, og lad jævne Mennesker snakke med om de Ting, der gør Indtryk paa dem, og ikke overlistes til at være Mæhæer, der tænker deres Mening om Tingene for 10 Kr. Kvartalet i en Avis. Som det er nu, er Taushed om en Bog komplet Kassation, og ellers maa ethvert Værk igennem en Hastværkseksamen af Eksperter i at færdigsy Anskuelser. Lov til at tale for sig selv faar ingen Forestilling, intet Værk.

Men da vi jo nu foreløbig sidder i denne Uskik til Halsen, maa man jo glæde sig over, at ogsaa paa dette Omraade er der Mennesker af den Anskuelse, at man kan have Magt til andet end for at misbruge den.

Jeg er en fast Læser af Deres Anmeldelser i vort Blad, Lektor Gundel. Jeg læser dem om ikke altid med Udbytte, saa dog næsten altid med Glæde. De staar for mig saa afgjort i Gruppe I. Der er ikke Hiv og Sving, end mindre Brus og Brag i Deres Betragtninger, men der er noget af den Lytten, den - hvad skal jeg sige: den - det tilbageholdte Aandedræt, som gør Kunstneren taknemlig og siger Læseren, at denne Mand kun kan tale med Tilforladelighedens Røst.

Saa meget voldsommere overraskede det mig, at De kunde tro, jeg raabte Skældsord efter Dem. Min Artikel var hastigt skrevet - blevet til i et af de Øjeblikke, hvor Blækket koger i Fyldepennen og man maa skynde sig at bruge det, før det fordamper; men jeg ved udmærket godt, hvad der staar i den og vidste det ogsaa, da jeg skrev det. Som Digter skriver jeg - i hvert Fald stundom og Tak for det! - med ført Pen, men som Journalist plejer jeg selv at føre mit Redskab. Jeg beder Dem undskylde mig, har jeg alligevel hyppet saadan paa den brune, at det kunde se ud, som om den har spruttet efter Dem. Det har den ikke. Jeg takker Dem for talrige Artikler og haaber, at ”Jyllandsposten” i mange Aar endnu maa bringe Anmeldelser, baaret af Deres Redebonhed og Tjenersind overfor Kunsten.

Deres hengivne

Kai Munk.